

จิตตหตฺถตฺเถร วตฺถุ ฯ

“อนวภูจิตฺตจิตฺตสุสชาติ อิมํ ฐมฺมเทศนํ สตฺถา เชตฺวเน
วิหรนฺโต จิตฺตหตฺถตฺเถรํ นาม อารพฺภ กเถสิ ฯ

กฺลปฺตรชาวเมืองสาวัดถึอฺยากบวชเป็นภิกขุ

(หน้า ๑๓๓ -๑๓๔ เอโก กิร สาวตฺถึวาสึ - คิหึ ภวิสฺสามีติ)

เอโก กิร สาวตฺถึวาสึ กฺลปฺตุโต นฏฺจโคณํ ปรีเยสนฺโต
อรลฺลํ ปวีสิตฺวา มชฺฌนฺตีกกาลे โคณํ ทิสฺวา ยฺยูเถ วิสฺสชฺเชตฺวา
“อวสฺสํ อยฺยานํ สนฺตึเก ออาหารมตฺตํ ลภิสฺสามีติ ชุปฺปิปาสาปฺพิโต
วิหารํ ปวีสิตฺวา ภิกขุณฺํ สนฺตึกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ
ตฺสมี โข ปน สมเย ภิกขุณฺํ อวกฺการปาตึยฺยํ ภูตฺตาวเสสํ ภูตฺตํ
โหติ ฯ เต ตํ ฉาตกปฺพิตํ ทิสฺวา “อิงฺฆม ภูตฺตํ คเหตุวา ภูลฺลชาติ
วทีสุ ฯ พุทฺธกาลे จ นาม อนนฺกสฺสุปฺพยฺลชฺชนํ อุปฺปชฺชติ ฯ โส ตโต
ยาปนฺมตฺตํ คเหตุวา ภูลฺลชิตฺวา ปานึยฺยํ ปวีตฺวา หตฺถे ไรฺวิตฺวา
ภิกขุ วนฺทิตฺวา “กึ ภูนฺเต อชฺช อยฺยา นิมนฺตฺนฏฺฐานํ อคฺมํสูติ ฯ
“นตฺถิ อุปาสก, ภิกขุ อิมินา ว นึหาเรน นินฺพทฺธํ ลภนฺตีติ ฯ โส
“มยฺยํ อฏฺฐาย สมนฺญาย รตฺตินฺทิวํ นินฺพทฺธํ กมฺมํ กโรนฺตฺวาปี เอวํ
มธฺรพฺยลชฺชนภตฺตํ น ลภาม, อิเม กิร นินฺพทฺธํ ภูลฺลชนฺติ, กึ เม
คิหึภาเวน, ภิกขุ ภวิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ภิกขุ อุปฺสงฺกมิตฺวา
ปฺพพชฺชํ ยาจิ ฯ อถ นํ ภิกขุ “สาธฺธุ อุปาสกาทิ ปฺพพชฺเชสุํ ฯ โส
ลทฺฐปฺสมปฺโท สพฺพุปฺการํ วตฺตปฺภิวตฺตํ อกาสิ ฯ โส พุทฺธานํ
อุปฺปนฺเนน ลากสฺกกาเรน กติปาหจฺเจเนน ภูลฺลสรึโร อโหสิ ตโต
จินฺเตสิ กึ เม ภิกขาย จริตฺวา ชีวึเตน คิหึ ภวิสฺสามีติ ฯ

เขาวช ๑ สัก ๑ ถึง ๖ ครั้ง
(หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕ โส วิพุมิตฺวา เคหํ — เคหา นิกฺขมิ)

→ โส
วิพุมิตฺวา เคหํ ปาวิสิ ฯ ตสฺส เคเห กมฺมํ กโรนฺตสฺส, กติปาเหเนว
สรีรํ มิถายิ, ตโต “กั เม อิมินา ทุกฺเคน, สมฺโน ภวิสสามิตี
จินฺเตตฺวา ปฺนาคนฺตฺวา ปพฺพชิ ฯ โส กติปาหํ วิดีนาเมตฺวา ปฺน
อุกฺกณฺจิตฺวา วิพุมิ ฯ ปพฺพชิตกาเล ปน ภิกฺขุณฺโณ อุปการโก อโหสิ ฯ
โส ปฺนปี กติปาเหเนว อุกฺกณฺจิตฺวา “กั เม คิทธิภาเวณ,
ปพฺพชิสฺสามิตี คนฺตฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ปพฺพชชฺ ยาจิ ฯ อถ นํ
ภิกฺขุ อุปการวเสน ปฺน ปพฺพาชยีสฺสุ, เอวํ โส ฉกฺขตฺตํ ปพฺพชิตฺวา
อุปฺปพฺพชิตโต ฯ ตสฺส ภิกฺขุ “เอส จิตฺตวสิโก หุตฺวา วิจรตีติ
“จิตฺตหตฺถตฺเถโรตี นามํ กรีสฺสุ ฯ ตสฺสเสวํ อปราปรี วิจรนฺตสฺเสว,
ภริยา คพฺภินิ อโหสิ ฯ โส สตฺตเม วาเร อรณฺณโต กสิภณฺฑํ
อาทาย เคหํ คนฺตฺวา ภณฺฑกํ จเปตฺวา “อตฺตโน กาสาวํ
คณฺหิสฺสามิตี คพฺภํ ปาวิสิ ฯ ตสฺมี ขณฺเ ตสฺส ภริยา นิปฺชชิตฺวา
นิทฺทายติ ฯ ตสฺสา นีวตฺถสากฺโก อปคโต ฯ มุขโต ลาลา ปคฺฆรติ,
นาสา ชฺรุชฺรุรายติ, มุขํ วิวฺภูํ, ทนฺตํ ชฺมฺสติ ฯ सा ตสฺส อุทฺธฺมาตก-
สรีรํ วิย อุปฺภูจาสิ ฯ โส “อนิจจํ ทุกฺขํ อิหํ, อหํ เอตฺตํ กาลํ
ปพฺพชิตฺวา อิมํ นิสฺสาย ภิกฺขุภาเว สณฺจატฺตุํ นาสกฺจินฺติ กาสาวโกภฺхий
คเหตฺวา อุทฺเธ พนฺธนฺโต ว เคหา นิกฺขมิ ฯ

จิตตหัตถ์บรรลุโสดาปัตติผล

(หน้า ๑๓๕ - ๑๓๖ อถสฺส อนนฺตรเคเห—นตฺถิ ชาครโต ภยฺนฺตฺติ)

→ อถสฺส อนนฺตรเคเห
 จิตฺตา สสฺสุ ตํ ตถา คจฺจนํ ทิสฺวา “อํ ปฏิกฺกนฺโต, อิทาเนว
 อรณฺณโต อากจฺจนฺโต ว กาสาวํ อุทฺเร พนฺธิตฺวา นิกฺขนฺโต
 วิหาราภิมุโข คจฺจติ; กิณฺนุ โขติ เคหํ ปวิสิตฺวา นิทฺทายมาํ
 อีตฺรํ ปสฺสิตฺวา “โส อิมํ ทิสฺวา วิปฺปฏิสาร์ หุตฺวา คโตติ ญตฺวา
 อีตฺรํ ปหริตฺวา “อฺภูเจหิ กภาพกณฺณิ, สามิโก เต ตํ นิทฺทายมาํ
 ทิสฺวา วิปฺปฏิสาร์ หุตฺวา คโต; นตฺถิ โส อีโต ปฏฺจาย ตฺยฺหนฺตฺติ
 อาห ๑ “อเปหิ อเปหิ อมฺม, กุโต ตสฺส คมฺนํ, กติปาเหเนว ปฺน
 อากมิสฺสตีติ ๑ โสปี “อนิจฺจํ ทฺกฺขนฺตฺติ วตฺวา คจฺจนฺโต คจฺจนฺโต ว
 โสตาปตฺติผลํ ปาปฺณิ ๑ โส คนฺตฺวา ภิกฺขุ วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ ๑
 “น สกฺขิสฺสาม มยํ ตํ ปพฺพาเชตฺตุ, กุโต ตฺยฺหํ สมณฺणाโว,
 สตฺถกนิสาทนปาสาณสทิสํ ทว สีสฺนฺตฺติ ๑ “ภนฺเต อิทานิ มํ
 อนุกฺมฺปาย เอกวารํ ปพฺพาเชถาติ ๑ เต ตํ อุปการวเสน ปพฺพาชยีสฺสุ ๑
 โส กติปาเหเนว สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ ปาปฺณิ ๑ เตปี ตํ
 อาหฺสฺสุ “อาวฺโส จิตฺตฺหตฺถ ตว คมฺนสมฺมํ ตวเมว ชาเนยฺยาสิ,
 อิมสฺมี เต วาเร จิรายิตฺนฺตฺติ ๑ “ภนฺเต สํสคฺคสฺส อตฺถิภาวกาเล
 คตฺมฺห, โส โน สํสคฺโค ฉินฺโน, อิทานิ อคฺมฺนธฺมฺมา ชาตฺมฺหาติ ๑
 ภิกฺขุ สตฺถุ สนฺตฺติกํ คนฺตฺวา “ภนฺเต อํ ภิกฺขุ อมฺเหหิ เอวํ วุตฺโต
 เอวํ นาม กเถติ อญฺญํ พฺยากรโธติ อญฺจํ วทตีติ อาหฺสฺสุ ๑ สตฺถา
 “อาม ภิกฺขเว มม ปฺตฺโต อตฺตโน อนวญฺจิตฺจิตฺตกาเล สทฺธมฺมํ
 อชานนกาเล คมฺนาคมฺนํ อกาสิ, อิทานิสฺส ปุณฺณญฺจ ปาปญฺจ

ปหีนนติ วตวา อีมา เทว คาลา อภาสิ

“อนวัจจิตตตส	สทฐมมํ อวิชานโต
ปรึปลวปสาทส	ปญญา น ปรึปุรติ
อนวสสุตจิตตส	อนนุวาทเจตโส
ปญฺญปาปปหีนส	นตฺถิ ชาครโต ภยฺนติ ฯ

ตตฺถ อนวัจจิตตตสชาติ “จิตตํ นามेतํ กสฺสจि นินฺพทฺธํ วา
 ถาวโร วา นตฺถิ โย ปน ปุคฺคโล อสฺสปิฏฺเฐ จปิตกมุภณฺทํ วิย
 อุตฺราสิมฺหิ โภจิตฺตภาณฺโก วิย ขลฺลาตสีเส กทมฺพปฺพฬํ วิย กตฺถจि
 น สณฺจติ, กทาจิ เสวโก โหติ กทาจิ อาชีวโก กทาจิ
 นิคณฺโจ กทาจิ ตาปโส, เอวฺรุโป ปุคฺคโล อนวัจจิตตจิตโต นาม
 ตสฺส อนวัจจิตตตส สตตตตฺตีสโพธิปุกฺกิชยธมฺมเกทํ อิมํ สทฐมมํ
 อชานนตสฺส ปรึตตสทฺธตาย วา อุลลวณสทฺธตาย วา ปรึปลว-
 ปสาทส กามาวจราปี รูปาวจราทิเกทาปี ปญญา น ปรึปุรติ,
 กามาวจรายปี อปรึปุรยมานาย, กุโต ว รูปาวจรารูปาวจรโลกุตฺตร-
 ปญญา ปรึปุริสฺสตีติ ทีเปติ, อนวสสุตจิตตสชาติ: ราเคน
 อตินฺตจิตตสฺส ฯ อนนุวาทเจตโสติ “อาหตจิตโต จีลชาโตติ
 อากตฺถจฺจเน โทเสน จิตตสฺส ปหตภาโว วุตโต, อธิ ปน “โทเสน
 อปฺปฏิหตจิตตสชาติ อตฺถโ ๑ ปญฺญปาปปหีนสชาติ: จตฺตมคฺเคน
 ปหีนปญฺญสฺส เจว ปหีนปาปสฺส จ จีณาสวสฺสฯ นตฺถิ ชาครโต
 ภยฺนติ: จีณาสวสฺส ชาครนตฺสเสว ภยาภาโว กถิโต วิย, โส
 ปน สทฺธาทีหิ ชาครธมฺเมหิ สมฺนฺนาคตตฺตา ชาครโ นาม;
 ตสฺมา ชาครนตฺสตาปี อชาครนตฺสตาปี กิเลสภยํ นตฺถิ กิเลสํ
 อปฺจจาวตฺตนโต, น หิ ตํ กิเลสา อนฺุพนฺุณฺติ เตน เตน มคฺเคน

ปี่หานัน ปุณ อนุปกมนโต, เตนาห “โสตาปตติมคฺเคน เย กิเลส
ปี่นา, เต กิเลส น ปุเนติ น ปจจากจจติ; สกทาคามิอนาคามิ-
อรหตฺตมคฺเคน เย กิเลส ปี่นา เต กิเลส น ปุเนติ
น ปจจากจจตีติ ฯ

เทศนา มหาชนสุส สาทถิกา สผลา อโหสิ ฯ

เรื่องราวบัณฑิตจบเหี้ยน

(หน้า ๑๓๗ - ๑๓๙ อถกทิวส์ ภิกขุ - ติกขตฺตํ สทุทหมกาลี)

อถกทิวส์ ภิกขุ กถํ สมุจฺจาเปสุ “ภาริยา วติเม อาวุโส
กิเลส นาม, เอวรูป อรหตฺตฺปนีสสยสมฺปนโน กุลปฺตโต กิเลสเท
อาลูลิตฺต สตฺต วาเร คีหี หุตฺวา สตฺต วาเร ปพฺพชิตฺติ ฯ สตฺถา
เตสํ กถาปวตฺตี สุตฺวา ตังฆณานฺรุเปณ คมเนน ฐมฺมสํภ คนฺตฺวา
พฺุทฺธาสนเน นิสินฺโน “กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาติ
ปฺุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต, “เอวเมว ภิกฺขเว กิเลส นาม
ภาริยา; สเจ เอเต รูปิโน หุตฺวา กตฺถจि ปกฺขิปิตฺตํ สกกา ภเวยฺย,
จกฺกวาฬํ อติสมฺพารํ, พฺุทฺหมโลโก อตินิจโก, โอกาโส เนสํ
น ภเวยฺย; มาทิสปี นามเต ปญฺญาสมฺปนฺนํ ปฺุริสาชานเยยฺย
อาโลเลนฺติ, อวเสเสสุ กา กถา; อหฺลหิ อทฺตฺตนาพิมตฺตํ วรฺกโจรํ
กฺุณฺจกฺุทฺทาลญจ นิสฺสาย จ วาเร ปพฺพชิตฺวา อฺุปฺปพฺพชิตปฺุพฺโพติ ฯ
“กทา ภนฺเตติ ฯ “สุณฺิสสถ ภิกฺขเวติ ฯ “อาม ภนฺเตติ ฯ “เตนหิ
สุณฺณาถาติ อตีตํ อหฺริ

อตีเต พาราณสียํ พฺุทฺหมทตฺเต รชชํ กาเรนฺเต, กฺุทฺทาล-
ปญฺุทิตฺโต นาม พาทิรฺกปพฺพชชํ ปพฺพชิตฺวา อญฺุจ มาเส หิมวณฺเต

วสิตวา วสสารตตสมเย จ ภูมียา ตินตายน “เคเห เม อฑฒ-
 นาพิมตโต วรกโจรโก จ ภูณจกุกุททาลโก จ อตติ วรกโจรกพีซัง
 มา นสสีติ อุปุปพชิตวา เอกฏจันน์ กุกุททาเลน กสิตวา ตัง พีซัง
 วปีตวา วตี กตวา ปกุกกาเล อุกุทริตวา นาพิมตตัง พีซัง จเปตวา
 เสถัง ขาติ ฯ โส “กั เมทานิ เคเหเน, ปุณ อฏฐมาเส ปพพชิสสามีติ
 นิภขมิตวา ปพพชิ ฯ อิมินา ว นีหาเรน นาพิมตตัง วรกโจรกญจ
 ภูณจกุกุททาลญจ นิสสาย สตต วาเร คีหิ หุตวา สตต วาเร
 ปพพชิตวา สตตเม ปน วาเร จินเตติ “อหัง สตต วาเร อิมัง
 ภูณจกุกุททาลัง นิสสาย คีหิ หุตวา ปพพชิตโต กตถจเทเว นัง
 ฉทเทสสามีติ ฯ โส คงคาตีระ คนตวา “ปติตฏจันน์ ปสสนโต
 โอตริตวา คณเหยยัง; ยถาสส ปติตฏจันน์ น ปสสามิ, ตถา นัง
 ฉทเทสสามีติ จินเตตวา นาพิมตตัง พีซัง ปีโลติกาย พนุธิตวา
 ปีโลติกัง กุกุททาลผลเ พนุธิตวา กุกุททาลัง อคคทณฺทเก คเหตุวา
 คงคาตีเร จิตโต อกขีนิ นิหมิเลตวา อุปริสเส ติกขตตัง อวชชิตวา
 คงคายน จิปิตวา นีวตติตวา โอโลเกตวา ปติตฏจันน์ อทิสวา “ชิตัง
 เม ชิตัง เมติ ติกขตตัง สททหมกาสิ ฯ

ชนะแล้วไม่กลับแพ้อีก

(หน้า ๑๓๙ -๑๔๐ ตสฺมี ขณฺเ พาราณสี - จิตตหตฺถตฺเถร วตฺถุ)

→ ตสฺมี ขณฺเ พาราณสี ราชา
 ปจจนตัง วุปสมตวา อาคนตวา นทีตีเร ขนฺธาวารัง นีวาเสตวา
 นหานตถาย นที โอติณฺโณ ตัง สททัง อสฺโสสิ ฯ ราชุนญจ นาม
 “ชิตัง เม ชิตัง เมติ สทฺโท อมนาโป โหติ ฯ โส ตสฺส สนฺติกัง

คนตุวา “อหํ อิทานิ อมิตตมทฺทหนํ กตุวา ‘ชิตํ เมติ อากโต,
 ตฺวํ ปน ‘ชิตํ เม ชิตํ เมติ วิรวสิ, ก็ นามेतนฺติ ปุจฺฉิ ฯ
 กุทฺทาลปณฺฑิตโต “ตฺวํ พาทิรเก โจเร ชินิ, ตยา ชิตํ ปฺน อชิตเมว
 โหติ; มยา ปน อชฺณตฺติโก โลกโจโร ชิตโต, โส ปฺน มํ
 น ชินิสฺสติ; ตสฺเสว ชโย สาธฺติ วตุวา อิมํ คาถมาห

“น ตํ ชิตํ สาธฺ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชียติ

ตํ โข ชิตํ สาธฺ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชียตีติ ฯ

ตํขณฺเวยว คงฺคํ โอลเณนฺโต อาโปกสิณฺณํ นิพฺพตฺเตตฺตวา
 อธิคตฺวิเสโส อากาเส ปลลฺงเณน นิสีทิ ฯ ราชานํ มหาปฺริสฺสส
 ฐมฺมกถํ สุตฺวา วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา สทฺธิํ พลกาเยน
 ปพฺพชฺชิ ฯ โยชนมตฺตา ปริสฺสา อโหสิ ฯ อปฺโรปี สามนฺตรราชานํ ตสฺส
 ปพฺพชิตภาวํ สุตฺวา “ตสฺส รชฺชํ คณฺหิสฺสสามีติ อากนฺตุวา ตถา
 สมิทฺธิํ นครํ สฺสณฺณํ ทิสฺวา “เอวรูปํ นครํ ฉนฺนํเตตฺตวา ปพฺพชฺชนฺโต
 ราชานํ น โอรเก จาเนน ปพฺพชิสฺสติ, มยาปี ปพฺพชิตํ วมฺภูตฺตีติ
 จินฺนเตตฺตวา ตตฺถ คนฺตุวา มหาปฺริสฺสํ อุปสํกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา
 สปริโส ปพฺพชฺชิ ฯ เอเตเนว นีหาเรน สตฺต ราชานํ ปพฺพชฺชีสุ ฯ
 สตฺตโยชนิกอ อสฺสโม อโหสิ ฯ สตฺต ราชานํ โภเค ฉนฺนํเตตฺตวา
 เอตฺตกํ ชนฺนํ คเหตุวา ปพฺพชฺชีสุ ฯ มหาปฺริโส พฺรหฺมจฺริยวาลํ วสิตฺวา
 พฺรหฺมโลกูปโค อโหสิ ฯ

สตุถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อาหริตฺวา “อหํ ภิกฺขเว ตทา
 กุทฺทาลปณฺฑิตโต อโหสิํ กิเลสานํ นามเต เอวํ ภาரியตี อาท ฯ
 จิตฺตหตฺถตฺเถร วตฺถุ ฯ
